

מבעל דף היומי בעיון

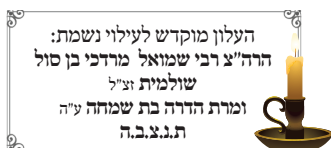
סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

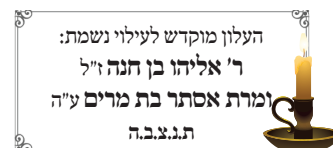
כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעורי שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף היומי במלגה מכובדת למגידי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהמלצת גדולי ישראל מכל העדות והתנועות | מבחנים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

יום ג' כ"ה אב-יום ב' א' אלול תשפ"א

מסכת סוכה כ"ז-ל"ג

שבוע פרשת ראה

דף כ"ז

[מתחיל בדף כ"ו ע"ב] משנה. מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים, ואמרו: העולם לסוכה. וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה, נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה, ולא בירך אחריו ... גמרא. מעשה לסתור? - חסורי מחסרא והכי קתני: אם בא להחמיר על עצמו - מחמיר... לימא תיהוי תיובתיה דרב יוסף ואביי! - דילמא: פחות מכביצה - נטילה וברכה לא בעי, הא כביצה - בעי נטילה וברכה.

פירש הר"ן, שהחידוש במה שאם רצה להחמיר על עצמו רשאי, שאינו נחשב כמי שאינו מצווה בדבר ועושה שנקרא הדיוט [ירושלמי ברכות פ"ט ה"ב], ואח"כ שנינו המעשה ברבי צדוק שלא החמיר על עצמו, והחידוש בזה שאם רצה ת"ח שלא להחמיר על עצמו בכך רשאי, ולא הוי כמי שאינו מדקדק במצות. והובא דבריו בביאור הלכה [סי' תרל"ט ד"ה אבל].

ופירשו הר"ן והריטב"א, שמה שמותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה, דאף בביתו מצוי שאוכל עראי חוץ לביתו. והביא דבריהם המשנ"ב [שם ס"ק י"ב], וכתב דה"ה שמותר לטעום את התבשיל כמה פעמים ואפילו לבלוע חוץ לסוכה.

ובגמ' מקשה על דברי אביי ורב יוסף שאמרו "כדטעים בר בי רב ועייל ללכלה" שנחשב עדיין לאכילת עראי, ופירש"י שאכילת הבר בי רב היא כביצה שזה השיעור שמחזיק בית

הבליעה בבת אחת, וא"כ גם כביצה נחשב לעראי, וכאן משמע שכביצה כבר חייבת בסוכה ממה ששינו שר' צדוק אכל דוקא פחות מכביצה שמותר לאכול חוץ לסוכה. ומתרת הגמ', שמה ששינו 'פחות כביצה' הוא כיון שכביצה צריך נטילת ידים [ואין יוצא במפה] וברכה אחרונה [כדעת ר' יהודה שברכה"ז היא דוקא על כביצה. ועיי' תוס'].

וכתב הר"ן, שמה שטעם רבן יוחנן בן זכאי מתבשיל נחשב לאכילת עראי שזו אכילה שאינה חשובה, וכן מה ששתה רבן גמליאל דלי של מים. אמנם מה שאכל רבן גמליאל שתי כותבות, שקיל וטרי בזה ביומא [ע"ט ב'], שלדעת רבה כותבת הגסה היא יותר מכביצה, וממילא שתי כותבות בלא גרעיניהם הם גם כן יותר מכביצה [והוכיח הר"ן לדעה זו ששתי כותבות בלא גרעיניהם הם כגודל כותבת אחת עם גרעיניה], ומה שמבואר בסוגיין שרבן גמליאל נהג כן לחומר בעלמא, הוא כיון שפירות לא בעו סוכה. אמנם הביא הר"ן שמסקנת הסוגיא שם דלא כרבה, ולעולם כותבת הגסה היא פחותה מכביצה, ושתי כותבות בלא גרעיניהם גם כן פחותות מכביצה.

והרמב"ן כתב, שגם בסוגיא דידן מוכח דלא כרבה, שהרי כל הדיוק של הגמ' שם מהמשנה כאן הוא רק אם נאמר שכביצה בעי סוכה, אך לפי מסקנת הגמ' כאן כאביי ורב יוסף שגם כביצה לא בעי סוכה, ואפילו שתי ביצים, א"כ אף אם תאמר ששתי כותבות הם יותר מכביצה מ"מ עדיין פטורות מן הסוכה, ואין צריך לתירוץ של רבה.

הודעה חשובה

ניתן להקדיש את העלון מידי שבוע להצלחה או לע"נ, וכן אפשר לפרסם ספרים בלבד בעמוד האחרון של העלון, העלון מודפס ב20,000 עותקים ומופץ בכל הארץ, מלבד זה הוא נשלח במייל לרבות אנשים, ומהם זה נשלח לעוד רבות של אנשים, כך שמעיינים בו למעלה ממיליון איש מידי שבוע, בהקדשה אחת אתם מנציחים את יקירכם במפעל התורה וזיכוי הרבים מהגדולים בעולם, או זוקפים להצלחתכם את זכות הרבים ולימוד התורה של ציבור ענק זה, מעלת לימוד התורה היא הסגולה הבדוקה והמועטה יותר מכל הסגולות שבעולם, בסכום של \$1,000 תוכלו לזכות בהקדשה זו, כל הקורא זוכה! רק שני הקדשות יופיעו מידי שבוע בעמוד הראשון של העלון! או פירסום של ספרים, עמוד שלם \$1,000 וחצי עמוד \$500, בפרסום זה אתם חוסכים הוצאות גדולות של הדפסה והפצה. לפרטים: בטלפונים או במייל המופיעים בתחתית העמוד. וכן ניתן לשלם בנדרים פלוס או בקהילות על שם מכון ראש פינה, ולכתוב שם את פרטי ההקדשה

כולל ומכון ראש פינה:

ומקור הרמב"ם שיש מקום להחמיר במים, ממה שמצינו שהביאו לרבן גמליאל דלי של מים ואמרו העולם לסוכה. ועכ"פ מבואר שפירות אינם צריכים סוכה.

ובטור [ס"י תרל"ט] העתיק דברי הרא"ש, וכתב הב"י על מה שכתב הרא"ש שתיית יין עראי היא, שנראה דהיינו לומר שדינו כפירות, ולדברי האומרים שאם קבע סעודתו על הפירות חייב בסוכה, הוא הדין בקבע סעודתו על היין. וכתב הדרכי משה, שכן נראה מדברי שבלי הלקט שהביא האגור וז"ל: וכל שתייה קרויה עראי, ומיהו כתב ה"ר אביגדור, דשבת ויום טוב דאכילת עראי שלהם הוי קבע אפילו שתייה מקרי קבע, הואיל ואדם קובע עצמו על היין. עכ"ל. משמע דאם קבע עצמו על היין צריך סוכה. וכן משמע בהגהות אשר"י בסוגיין וז"ל: ומיהו שתיית יין ודבש ושכר בהדי פירות, או בלא פירות אלא יין בלבד, וכגון שלא אכל לחם ולפת, אין לי לברר אם מותר לשתות חוץ לסוכה אם לאו, דתשבו כעין תדורו אמר רחמנא ואין שתייה בלא אכילה, או שמא לפעמים אוכלין אגוזים או שאר פירות וקובעים עצמן על השתייה ואסור. עכ"ל. ובאור זרוע משמע גם כן שאם קבע עצמו על השתייה חייב בסוכה. מיהו נראה לענין דינא דהמיקל בשתייה לא הפסיד, דהרי הרמב"ם והרא"ש וה"ר פרץ כולו סבירא להו דלפירות לא בעי סוכה, ומשמע אפילו אם קבע עליהם, שהרי אף מהר"ם שהחמיר באכילת פירות כתב הרא"ש עליו דאין להחמיר אלא באכילת קבע, מכלל דלמאן דמיקל אפילו באכילת קבע אין צריך סוכה, אם כן הוא הדין לגבי שתיית יין, וכבר נתבאר לעיל סימן קע"ד דבזמן הזה אינו נחשב קביעתו על היין לקביעות, ולפ"ז שתיית יין פטורה מן הסוכה אפילו קבועים, ודינו כשאר פירות. מכל מקום טוב להחמיר, שהרי כתב הרמב"ם המחמיר תבא עליו ברכה.

ובשו"ע [סימן תרל"ט סעיף ב']: אוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבעה, בין ביום בין בלילה, ואין ישנים חוץ לסוכה אפילו שנית עראי; אבל מותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה. וכמה אכילת עראי, כביצה מפת [כשיטת רש"י ותוס' והרא"ש וה"ר], דלא כהרמב"ם והרי"ף גיאות דאף מעט יותר מביצה מותר; [ומותר לשתות מים ויין ולאכול פירות חוץ לסוכה. וכתב הרמ"א: ואפילו קבע עליהו] [כמש"כ בדרכי משה שלדעת הרי"ף הרא"ש והרמב"ם אין פירות מחייבים בסוכה ואפילו קבע עליהו];

וממשיך השו"ע: ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים, הרי זה משובח [כמש"כ הרמב"ם]; ותבשיל העשוי מחמשת מינים, אם קובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה [כמו שפירש הרא"ש שזהו 'מיני תרגימא' שלדעת ר"א יש בהם השלמה לסעודת יו"ט ראשון].

הביא הט"ז [ס"ק ז'] מה שכתבו הב"י והדרכי משה בדין שתיית יין ושכר, והביא שבלבוש כתב על שתיית יין שהוא עראי דוקא כששותה לצמא, אבל אם קבע לשתות הרבה הוה קביעות כהדין בהלכות ברכות [דלעיל סי' קע"ד ורי"ג], לכך

ותמה הר"ן על מה שכתב הרמב"ן שאפילו שתי ביצים לא בעי סוכה לאביי ורב יוסף, שהרי השיעור "כדטעים בר בי רב ועייל לכלה" הוא כביצה, שטועם בבת אחת מלא פיו כמו שפירש"י, ומעט יותר מכביצה כבר חייב בסוכה, וא"כ גם למסקנת הגמ' כאן עדיין מובן הדיוק של הגמ' שם שמוכרח ששתי כותבות הם פחות מכביצה, אא"כ פירות לא בעו סוכה.

ומסיק הר"ן, שאף שמסקנת הגמ' שם היא דלא כרבה במה שאמר ששתי כותבות הם יותר מכביצה, מ"מ יתכן שבמה שאמר ש"פירות לא בעי סוכה" הלכה כמותו, אך יתכן שגם בזה אין הלכה כמותו.

וברא"ש גם כן כתב כדברי רש"י והר"ן שהשיעור "כדטעים בר בי רב ועייל לכלה" הוא כביצה, אך כתב שזה נאמר דוקא בפת, אבל פירות אינם צריכים סוכה כמו שאמרו ביומא שם. אמנם רבינו מאיר היה נזהר מלאכול פירות חוץ לסוכה, כי היה סובר להחמיר כהאי לישינא שם שפירות צריכים סוכה [והעיר הט"ז ס"ק ח', שאין שם ב' לשונות ביומא, אלא ב' תירוצים יש על מילתא דרבא דאמר פירא לא בעי סוכה, ומי שלא תירץ כרבא לא פליג על רבא בזה ע"ש, וצ"ע]. ומ"מ נראה מוכח שם, שאפילו פירות בעו סוכה - זה דוקא כשקובע עצמו לאכילת פירות, שאכילת קבע דידהו היא כאכילת עראי דפת, אבל באכילת עראי של פירות אין מי שאסר. ושתיית יין עראי היא. וה"ר פרץ כתב, דוקא פירי לא בעי סוכה, אבל בשר וגבינה ושאר דברים חוץ מפירות צריכים סוכה, וכמו שאמרו להלן [כ"ח א'] אם השלים [את סעודת ליל יו"ט הראשון לר' אליעזר שאפשר להשלימה] במיני תרגימא יצא, ומיני תרגימא היינו בשר וכיוצא בו, וממה שמועיל בו השלמת סעודת יו"ט, ש"מ בעי סוכה. ודלא כרש"י שפירש, ש'מיני תרגימא' היינו פירות, שהרי פירות לא בעו סוכה ולא מועיל בהם השלמה, ע"כ. והקשה הרא"ש על דבריו, שבתוספתא [ברכות פ"ד ה"א] שנינו, "הביאו לפנינו מיני תרגימא מברך עליהן בורא מיני מזונות" ומשמע שמיני תרגימא היינו מאכל שעשוי מחמשת המינים ולא בשר וגבינה, ואפשר שהוא חשוב יותר מבשר וגבינה, וממילא אין ראייה ממיני תרגימא להצריך סוכה לבשר ולגבינה, וגם אין דרך לקבוע סעודה עליהן, ואינם עדיפים מאכילת עראי דפת. והתוס' כתבו, שאין להביא ראייה מהשלמת סוכה במיני תרגימא להשלמת סעודה שלישית דשבת, דילפינן לה [שבת קי"ז ב'] מדכתב רחמנא 'היום' גבי מן, שהוא במקום פת, וממילא יתכן שצריך דוקא פת [א"ה. וע"ע בתוס' כ"ז א' ד"ה במיני].

והרמב"ם [פ"ו ה"ו] כתב: ואסור לאכול סעודה חוץ לסוכה כל שבעה אלא אם כן אכל אכילת עראי כביצה או פחות או יתר מעט ... ומותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח. עכ"ל. ומבואר מדבריו, דשיעור "כדטעים בר בי רב" הוא מעט יותר מכביצה, ודלא ככל הראשונים הנ"ל. **ובביאור הלכה** [ד"ה כביצה] הביא, שהרי"ף גיאות סובר כהרמב"ם בזה.

נראה דגם לסוכה חשיב קבע וצריך סוכה, וטוב להחמיר. ולענין הברכה נראה שצריך לברך על השתיה של קבע, שהרי מן הדין היה לו לברך בכל פעם שנכנס אלא שקבעוה על האכילה [כמו שכתב שם בסמוך, ע"י בדברינו להלן], א"כ למה לא יברך גם על השתיה של קבע כמו שמברכין על האכילה. עכ"ל. הלבוש. וכתב הט"ז, לי נראה שאין לברך לישב בסוכה כלל על השתיה, ואפילו השותה בקביעות, כי אף אם נאמר שחייב בסוכה, מ"מ אותה ברכה שמברך על האכילה פוטרת אותו מכל וכל, וראיה ממה שכתבו התוס' והרא"ש בברכות [י"א ב'] וז"ל: כיוצא בזה שאל ר"י מר"ת, אם צריך לברך על השתיה בסוכה, דיותר חמירא שינה מאכילה, דיותר לאכול אכילת עראי חוץ לסוכה ושינת עראי אסור חוץ לסוכה, והיה ר"י רוצה לומר, משום דשמא לא יוכל לישן, וכשנרדם בשינה אינו יכול לברך. אבל ר"ת השיב לו, שכל מצות סוכה שחייב אדם מסעודה לסעודה כגון שינה וטיול ולימוד, ברכת לישב בסוכה שבירך על הסעודה פוטרתו מלברך עליהם. עכ"ל. הרי לפניך, שאפילו שינה שהיא חמורה מאכילה ברכת האכילה פוטרת אותו מלברך על השינה, כל שכן שתיה שהיא אינה מבוררת אם צריך ברכה עליה דברכת האכילה פוטרתו, ואפילו אם קובע עצמו לשותות קודם האכילה כגון שתיית יי"ש במדינות אלו, אפ"ה ברכה שיברך אח"כ בשעת האכילה פוטרתו ע"כ אין לברך כלל רק על האכילה [ועי' מה שכתב בסוף הסימן].

ובמג"א [ס"ק ה'] הביא דברי הלבוש, והעתיק לשון הב"ח שכתב: אדם יחיד היושב לשותות, סברא דלא חשיב קבע, אבל בני חבורה שקבעו לשותות הוי קבע גמור, ובפרט במקום שנוהגין לשותות יחד בקבע בלי שום אכילה דהוי ליה קבע גמור, ובעי סוכה, ולברך לישב בסוכה, כנ"ל להלכה, אבל למעשה ראוי להחמיר שלא לשותות בקבע אלא תוך הסעודה לאפוקי נפשיה מפלוגתא, וכן בקבע דבשר וגבינה וכיוצא בהן. עכ"ל. ובקביעות של שאר משקין משמע שלשתיה בלי קביעות אין לברך, וכ"כ המטה משה, וכ"כ המרדכי בהדיא, והגהת מנהגים בשם הרא"ש.

ובמשנ"ב [ס"ק י"ג] הביא ב' הדעות בזה, וכתב שלענין ברכה הסכימו כמה אחרונים דאין לברך על שתיית יין לישב בסוכה. ומיהו ראוי ונכון לכתחלה שלא לשותות בקבע אפילו שאר משקין כמו מי דבש ושכר אלא תוך הסעודה או עכ"פ יאכל מתחלה לפת יותר מכביצה [או שאר תבשיל העשוי מה' מינים אם קובע סעודתו ע"ז] ויברך לישב בסוכה ויוצא לכל הדיעות. **ובביאור הלכה** [ד"ה ויין] האריך בזה טובא, וכתב שמצא תנא גדול המסייע לדברי המחמירים, והוא הריטב"א בחידושיו דכתב בהדיא דשתיית רביעית יין חשיב קבע.

עוד כתב המג"א [ס"ק ו'] על מה שכתב הרמ"א שפירות פטורים מסוכה אפילו קבע עליהו, שנלמד ממה שכתב הרא"ש שאף אם פירות צריכים סוכה היינו כשקובע לאכילת פירות, שקבע שלהם הוא כאכילת עראי של פת, וא"כ למ"ד דפירי לא בעי סוכה היינו אפילו קבע, וכך קי"ל. ומשמע

שסובר הרא"ש, שאפילו למ"ד שמחייב בפירות, אינו חייב בכביצה אלא דוקא שיאכל שיקבע סעודתו עליהם [דאל"כ הרי שוה לפת], אמנם יש להקשות מהסוגיא שם ביומא שמקשה "אי סלקא דעתך כותבת יתירה מכביצה" ופירות חייבים בסוכה, א"כ מה שנהג רבן גמליאל הוא מעיקר הדין, משמע בהדיא דכביצה פירות חייב למאן דמחייב אפילו לא קבע עליו, וצ"ע. אך למעשה אין בזה נפק"מ, דקיימא לן דפירות לא בעי סוכה, ואפילו אכל הרבה וקבע עליהם, וכן משמע בגמרא. ומכל מקום נפק"מ לענין מיני תרגימא דבעי סוכה אם קבע עליהו, דהיינו כשאכל כביצה [דומיא דפירי למ"ד דבעי סוכה].

ובמשנ"ב [ס"ק ט"ז] כתב, שהקובע על פת הבאה בכיסנין צריך סוכה מדינא, וע"כ צריך לברך לישב בסוכה, וכתב המאמר מרדכי שמי שאכל פת הבאה בכיסנין בשחרית בתוך הקאפי"א [הקפה] וכיוצא כמו שאנו נוהגים בכל ימות השנה, אף על פי שאינו מברך המוציא כיון שאינו אוכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו, מ"מ בעי סוכה שהרי הוא קובע סעודתו עליו, וכך נהגנו לברך עליה לישב בסוכה, ע"ש. ונקט מילתא דשכיחא, ולעולם ה"ה אפילו בלא שתית קפה כיון דקבע סעודה על הפת כיסנין, ואם לא קבע סעודתה עליו רק שאכל יותר מכביצה יש דיעות בין האחרונים אם צריך לברך לישב בסוכה, ועיין בשערי תשובה שכתב, דלענין שבת ויו"ט בבקר כשמקדש ואוכל פת כיסנין במקום סעודה [אף שאח"כ הולך לחוץ לקבל פני רבו וכדומה ונמשך כמה שעות עד זמן סעודה] לכו"ע יכול לברך לישב בסוכה, דכיון שאוכל אותה בתורת סעודה הצריכה לקידוש שפיר דמי שיברך ברכת סוכה, דמחשבתו משוי ליה קבע. ובחול אין כדאי לברך דספק ברכות להקל. אכן מנהג העולם לברך אף בחול. וכדי להנצל מחשש ברכה לבטלה יראה שלא לצאת מיד אחר אכילתו, רק לשבת שם זמן מה, ויכוין בשעת ברכתו לישב בסוכה על האכילה ועל הישיבה שאחר זה. וכתב בביאור הלכה [ד"ה אם] בשם המאמר מרדכי, שתלוי הדבר באדם בעצמו, דכל שהוא קבע עליו אף על פי שלא היה שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו חשיב קבע, אף דלענין פת הבאה בכיסנין מבואר לעיל בסימן קס"ח דבעינן דוקא שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו, מ"מ כאן דבעינן תשבו כעין תדורו כל שקובע עליו הויא קביעות להצריכו סוכה ובדידה תליא מלתא, ע"ש.

משנה. רבי אליעזר אומר: ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה. וחכמים אומרים: אין לדבר קצבה, חוץ מלילי יום טוב ראשון של חג בלבד ... גמרא. מאי טעמא דרבי אליעזר? תשבו כעין תדורו, מה דירה - אחת ביום ואחת בלילה, אף סוכה - אחת ביום ואחת בלילה. - ורבנן: כדירה, מה דירה - אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, אף סוכה נמי - אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל ...

מבואר בסוגיין, דלדעת חכמים רק בליל יו"ט הראשון של חג אז מחוייב לאכול סעודת יו"ט, דילפינן ט"ו מליל יו"ט ראשון של פסח שמחוייב באכילת מצה, אך לא בשאר

ימים טובים ובשאר ימות הסוכות. והקשו התוס', דברכות [מ"ט ב'] אמרו שהשוכה רצה בשבת ויעלה ויבוא ביו"ט צריך לחזור, כיון דלא סגי דלא אכיל, הרי שמחוייב לאכול פת. ותירצו התוס', שיש להעמיד מה שאמרו שם דוקא בליל יו"ט הראשון של חג או של פסח.

ובר"ן הקשה על דבריהם, דהא סתמא קתני 'שבתות וימים טובים', ולא מסתבר להעמיד דוקא ביו"ט ראשון של פסח וסוכות. ולכך הביא בזה ג' פירושים, [א]. שבכל שבת ויו"ט מספיק שיאכל כזית פת שזה נחשב סעודה, אבל בסוכות חייב לאכול דוקא יותר מכביצה, שזהו השיעור שחייב בסוכה, [ב]. שלעולם בליל יו"ט הראשון של חג גם כן סגי לאכול כזית, שהרי המקור הוא מפסח ושם החיוב הוא כזית, אלא שבזה חלוק משאר ימות החג, דכיון שבו יש חיוב לאכול כזית ממילא נחשב לקביעות וחייב בסוכה, אף שבשאר ימות החג החיוב הוא דוקא על יותר מכביצה. [ג]. דלומדים מפסח שאפילו ירדו גשמים חייב לאכול בסוכה, אף שבשאר ימות החג פטור מסוכה ככהאי גוונא.

דף כ"ה

משנה. מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין ...

ע' מה שכתבנו בזה לעיל דף ג'.

נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה. קטן שאינו צריך לאמו - חייב בסוכה. מעשה וילדה כלתו של שמאי הזקן, ופיתח את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן ...

ובגמ' בע"ב אמרו, ד'קטן שאינו צריך לאימו' היינו שהגיע לחינוך, ואמרו, 'היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו? - אמרי דבי רבי ינאי, כל שנפנה ואין אמו מקנחתו, רבי שמעון בן לקיש אומר, כל שנעור משנתו ואינו קורא אמא. - גדולים נמי קרו! - אלא כל שנעור ואינו קורא אמא אלא [היינו שחזר וקורא עד שתבוא אלין].

וכתב הר"ן בטעם הדבר, דכל שהוא צריך לאמו כיון שאמו פטורה מן הסוכה אינו ראוי לחינוך סוכה כל שהוא צריך לה. וכתב עוד שזהו מדרבנן שנקרא בזה הגיע לחינוך לענין סוכה, וכל קטן שהגיע לחינוך חייב מדרבנן, ואין החינוך שוה בכל מקום אלא כל חד וחד לפי ענינו, שכאן תלוי באין צריך לאמו, וגבי ראייה ביכול לעלות [חגיגה ב' א'].

ובעירובין [פ"ב א'] מסיים בדברי ר' ינאי רבי שמעון בן לקיש, 'וכמה, כבר ארבע כבר חמש' [ונראה שם מרש"י, דהיינו שזהו השיעור לפי דברי ר' ינאי ורשב"ל. ב"ן]. ומקשה הגמ' מדברי הברייתא 'קטן שצריך לאמו - יוצא בעירוב אמו, עד בן שש', ומתיר שמשאין אבין בעירוב משוך אחר אימו אף עד גיל שש, אבל כשאביו בעירוב הוא משוך אחר אימו עד בן ארבע או חמש. ולדעת רב אסי ששם קטן בן שש יוצא בעירוב אימו, ומה שאמרו "עד שש", הכונה עד ועד בכלל.

וברמב"ם [פ"ו ה"א] העתיק "קטן שהוא בן חמש או בן שש", והטור [ס' תר"מ] העתיק "בן שש או בן שבע", ולכאורה דברי שניהם אינם עולים בקנה אחד עם דברי הגמ' שם בעירובין. וכתב הב"י, דאפשר לדחוק דמדברי הירושלמי [בפירקין ה"ט] דתני רב הושעיא קטן שאינו צריך לאימו חייב בסוכה ויוצא בעירוב אימו - משמע שדין אחד להם, וממה שכאן בסוכה לא נאמר השיעור של "בן ארבע או חמש", משמע שאי"ז עיקר [ר"ל, והעיקר כדברי רב אסי שבן שש עדיין תחת אימו לענין עירוב, וילפינן מיניה לסוכה]. ולפ"ז "בן שש" שכתב הטור היינו בן חמש שלימות הנכנס לשש, ובן שבע היינו בן שש שלימות הנכנס לשבע, והרמב"ם שכתב "בן חמש ובן שש" היינו שלימות, וא"כ דבריהם בזה שווים, והשיעור של בו חמש שלימות הוא כשאביו בעיר, ושל שש שלימות הוא כשאין אביו בעיר. אלא שעל הרמב"ם אכתי קשה, שבהל' עירובין [פ"ו הכ"א] כתב בפשיטות "בן שש", ולא חילק אם אביו בעיר או לא.

ובט"ז [ס"ק א'] כתב על דברי הב"י, שזהו רחוק שיכתוב הטור דרך רמז ש"בן שש" היינו הנכנס לשש, וגם שברמב"ם [וכ"ה ברי"ף בעירובין שם] פסקו הלכה כרב אסי שעד שש ולא חילקו, ובתוס' וברא"ש [שם בעירובין] ובטור [ס' תי"ד] פסקו החילוק בין אביו בעיר או אינו בעיר [שבאביו בעיר נגרר אחר אמו עד שימלא לו חמש שנים, ובאינו בעיר עד שימלא לו שש שנים], וכאן לא הזכירו חילוק זה, ולכן פירש דלעולם יש מחלוקת בין ר' ינאי ורשב"ל לר' אסי אם יש חילוק בין אם אביו בעיר או לא, ופסקו הרא"ש והטור לגבי עירוב לחומרא שאין לאמו להוליך בנה בלי עירוב אחר שיעור זה, כיון שהוא קום עשה, אך לגבי סוכה פסקו לקולא כדברי רב אסי כיון שהוא בשב ואל תעשה. ומה שכתב הטור "בן שש או בן שבע" הכונה שנשלמו לו שש וכן כשנכנס לשנת שבע, ומש"כ שהוא מדרבנן רצה לפרש בזה הטעם למה לא הטריחוהו. וביאר הפמ"ג, שאף לגבי עירוב אי"ז כדברי ר' ינאי ורשב"ל לגמרי, שהרי הם אמרו ד' זה שנים, והטור שם כתב ה' או ו' שנים, אך עכ"פ לענין חילוק זה אם אביו בעיר החמירו שיש בזה חילוק כדבריהם.

עוד כתב הב"י בשם תרומת הדשן, דקטן שאין לו אב ואינו צריך לאמו, נראה דאין חייבין לחנכו כיון דלית ליה אב. ומכל מקום העלה דאין להקל בפשיטות כלל.

א דתליא בשני תירוצי התוספות ישנים ביומא [פ"ב, א' ד"ה בן] שהביא התרומת הדשן, שהתוספות הקשו שבמשנה ערוכה [שם] איתא, דמחנכים הקטנים לשעות להתענות ביום הכיפורים [וכן נפסק בסימן תר"ו סעיף ב']. ובעלמא אמרינן [יבמות קי"ד, ונפסק בטוש"ע סימן שמ"ג] קטן אוכל נבלות אין בית דין מצווים להפרישו. ותירצו לחד תירוצ' דאין חיוב החינוך כי אם על האב, ולא על האם ולא על הבית דין, ולכן אם אין האב כאן, רשאים להאכילו חוץ לסכה. עוד הביא תירוצ' שני, דיש חילוק בין מצות עשה למצות לא תעשה, ואפילו תימא דלא תעשה חמיר מעשה, מכל מקום אין שייך חינוך כי אם במצות

בשׁו״ע [סימן תר״מ סעיף ב'] כתב: קטן שאינו צריך לאמו, שהוא כבן חמש, כבן שש, חייב בסוכה מדברי סופרים, כדי לחנכו במצות [וכדברי הרמב״ם הנ״ל].

וביאר המג״א [ס״ק ב' עפ״י פמ״ג] מש״כ השו״ע ״כבן ה' כבן ו״, דכל חד לפום חורפיה, שהשו״ע פוסק לגמרי כרב אסי, ורב אסי אינו מחלק בין איתיה לאב לליתיה לאב, והחילוק הוא רק לפי חריפותו [א״ה. וכדברי הבי״ה הנ״ל שהרמב״ם והטור פסקו כרב אסי]. ובמשנ״ב [ס״ק ד'] הביא דברי המג״א בזה [והביא בשער הציון שבביאור הגר״א כתב דטעות סופר הוא בשולחן ערוך מה שכתב בן ה״], אך כתב שדעת כמה אחרונים דמבן חמש ולמעלה אם אביו הוא בעיר שאינו צריך אז כ״כ לאמו מחוייב אביו לחנכו בסוכה אפילו אם איננו חריף.

עוד כתב המג״א [ס״ק ג'], שאמו אינה חייבת לחנכו [כמו שכתב סימן ש״מ ג' ס״ק א'], אך הביא מה שכתב התרומת הדשן הנ״ל שיש אומרים, שהבי״ד מחוייבים לחנכו, ולכן אף על פי שאין אביו כאן אין להקל שיאכל חוץ לסוכה, ומ״מ משמע דאחר לא יכול להאכילו בידים [כמו שכתב סימן רס״ט ס״ק א׳]. ובמשנ״ב [ס״ק ה׳] כתב, שאם אין לו אב יש אומרים שאמו וב״ד חייבים לחנכו, ולכ״ע אסור להאכיל לקטן בידים חוץ לסוכה אפילו לאדם אחר דהיינו ליתן לתוך פיו או לצוות לו לאכול. וביאר בשער הציון, שאם מניח לפניו לאכול והוא אוכל מעצמו מותר, אבל אביו מחוייב מחמת מצות חינוך למנוע אותו שלא לאכול חוץ לסוכה.

... ומשנן בסוכה. - אינני? והאמר רבא: מקרא ומתנא - במטלתא, ותנוי בר ממטלתא! - לא קשיא: הא - במגרס, הא - בעיוני.

פירשו רש״י ותוס' והרא״ש הרי״ף והרמב״ם [פ״ו ה״ט],

עשה, ולכן באוכל נבלות דהיא לא תעשה, אין בית דין צריכים להפרישו. מה שאין כן חינוך עינוי ביום הכיפורים שהוא חינוך לקום ועשה. אם כן גם על הבית דין חל חיוב החינוך. ולאשר תירוץ האחרון נראה לתרומת הדשן עיקר, וכמו שדייק שם, לכן כתב ״אף על פי שאין האב כאן אין להקל״.

ב ר״ל, נהי דזה במחלוקת שנויה בשני תירוצי התוס' ישנים [כנ״ל בהערה הקודמת], היינו דוקא אם רואה שהקטן אוכל חוץ לסכה, אי צריכים למחות בידו, או אפילו ליתן לקטן מאכל חוץ לסכה, והקטן ממילא יאכלנו חוץ לסכה, כהאי גוונא למאן דאמר דאין מצות חינוך על הבית דין אפילו הקטן אוכלו חוץ לסכה לא איכפת לו, דהא עכ״פ הוא נתן לו דבר היתר, דהא אפשר יאכלנו תוך הסכה, ומה שהקטן אוכלו חוץ לסכה, קטן אדעתיה דנפשיה עביד, כן כתב מג״א לעיל סימן תר״י [ס״ק ב'], ע״ש. אבל אסור להאכילו בידים ממש חוץ לסכה, דהיינו שיתן תוך פי הקטן, או אפילו יצוה לו לאכול חוץ לסכה, זה לכולי עלמא אסור, דהוה ליה כאלו מאכילו נבלה בידים דאסור. מחצית השקל.

ד״מגרס״ הוא בסוכה ו״לעיונא״ הוא חוץ לסוכה, כיון שצריך ישוב הדעת. אמנם בר״ן כתב שיש שפירשו להיפך, ולדבריהם ״לעיונא״ הוא לימוד בדרך קבע, ולכן צריך לישב בסוכה. וכתב הר״ן, שלכך ראוי להחמיר בכל לימוד שיהיה בסוכה כשלא נטרד עבור זה. ובטור [ס״י תרל״ט] העתיק כדברי רש״י ודעימיה, והב״י הביא גם מה שפירש הר״ן.

וכתב הרמב״ם [שם], המתפלל רצה מתפלל בסוכה רצה מתפלל חוץ לסוכה. והובא בטור [שם].

ובשׁו״ע [ס״י תרל״ט סעיף ד'] כתב: כל שבעת הימים קורא [ולומד] בתוך הסוכה, וכשמבין ומדקדק במה שיקרא [וילמוד, יכול ללמוד] חוץ לסוכה כדי שתהא דעתו מיושבת עליו [כפירוש רש״י ודעימיה]. המתפלל, רצה מתפלל בסוכה או חוץ לסוכה [כמש״כ הרמב״ם].

והביא הט״ז [ס״ק י״ג] דברי הר״ן לגבי לימוד שיש אומרים להיפך, ולכן לחומרא יש לעשות כדבריו. ובמג״א [ס״ק י״ג] כתב, שהכל לפי הענין אם יש לו מנוחה בסוכה לומד בסוכה. וצ״ע אם צריך ספרים הרבה וטורח לו להעלותם לסוכה, ולכאורה משמע בגמ' [כ״א א'] לגבי שומרי גנות ופרדסים שאין מטריחין אותו, וכן משמע בר״ן שם, ויש לדחות ששם טורח רב להוציאם לשדה, אבל כאן מבית לסוכה לא הוי טירחא כל כך, ולכן יש להחמיר. ובלבוש [ס״י תר״מ ס״ד] משמע, דא״צ להעלותם לשם כמו גבי כרים, וכן משמע ברמ״א שם שא״צ לילך לסוכת חבירו לאכול אם יש טורח גדול להביא כלי תשמישו לשם. ובמשנ״ב [ס״ק כ״ט] כתב, שאם יש לו טורח רב להביא ספרים הרבה ללימודו בסוכה אפשר דפטור, אכן אם יש לו מקום להניחם שם כל החג חייב דאין זה טורח.

כתב הט״ז [ס״ק י״ד ובמשנ״ב ס״ק ל'] הטעם שמותר להתפלל חוץ לסוכה, דתפלה כל השנה אינה בבית דירה אלא בבית הכנסת, ועל כן הבדלה שכל השנה מבדיל בבית, צריך להבדיל בסוכה. וכתבו המג״א [ס״ק י״ד] והמשנ״ב [שם], שבאיזה מקום שיש לו מנוחה יותר להתפלל בכונה שם יתפלל ואם היה לו בהכ״נ בעירו מניח סוכתו והולך לו לבית הכנסת.

דף כ״ט

פרק לולב הגזול

לולב הגזול והיבש פסול ...

איזה פסולים ישנם גם בשאר הימים

בגמ' דייקו, שמשמעות המשנה היא שפסול גזול הוא לאו דוקא ביו״ט ראשון אלא גם ביו״ט שני. והקשו בגמ', ״בשלמא יבש - הדר בעינן, וליכא. אלא גזול, בשלמא יום טוב ראשון - דכתיב לכם - משלכם, אלא ביום טוב שני אמאי לא? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה״. ולפי דעה זו פסול גזול הוא גם בשאר ימים. אמנם להלן [ל א] מביאה הגמ' דעת שמואל שלולב גזול כשר בשאר ימים.

והקשו התוס' והרא"ש, דמשמע שפשוט לגמ' שדין "הדר" הוא בכל הימים, ואילו דינים הנבועים מ"ולקחתם לכם" הם רק ביו"ט הראשון. וכן מצינו להלן [ל"א ב'] שר' חנינא היה אוכל מקצת האתרוג ואח"כ יוצא בו, משום שפסולו הוא משום לקיחה תמה הנלמד מ"ולקחתם", וזה דוקא ביו"ט ראשון. ותמוה מה החילוק בין "הדר" שהוא בכל הימים לבין "ולקחתם" שהוא רק ביו"ט ראשון. ואם משום שמיד אחר "ולקחתם" כתוב "ביום הראשון", א"כ נאמר שגם הדין שארבעת המינים מעכבים זה את זה שנלמד מ"ולקחתם" [ל"ד ב'] ג"כ יהיה דוקא ביו"ט ראשון, וכן מה שצריך שתהיה לקיחה לכל אחד דרשוהו [להלן מ"א ב'] מ"לקחתם", ובשאר הימים יספיק מין אחד ולקיחה של אחד לכולם. ותיצו, דהנטילה בשאר ימים תקנו חכמים זכר למקדש, ולכך פסולים שהם בעיקר הלקיחה פסולים גם מה שנלמד מלקחתם וכן בהדר משום הידור מצוה, משא"כ בחסר ובשאול לא תקון, ובגזול נחלקו כנ"ל.

ובתוס' ובר"ן הוסיפו להקשות, שכאן פשוט לגמ' בסתימת לשון המשנה שאין נפק"מ בין יו"ט ראשון לשני, ואילו בר' חנינא מצינו שחסר כשר בשאר ימים, והרי גם סתמה המשנה, ותיצו ע"ז כמה תירוצים.

אמנם הביא הר"ן, שהרמב"ן תירץ על קושיא זו, שמה שאמרו כאן "יו"ט שני" אין הכונה שחיובו רק מדרבנן אלא הכונה ליו"ט שני במקדש, שהיה לולב ניטל כל שבעה מדאורייתא, וע"ז אמרו "קפסיק ותני", כי המשנה מיירי על כל החיובים דאורייתא – בין יו"ט ראשון בגבולין ובין שאר ימים במקדש, ואומרת ע"ז הגמ' שהפסולים שהם משום "ולקחתם לכם" צריכים להיות רק ביו"ט ראשון.

וכן מוכח שהם משום הדר כשרים כשהחיוב הוא מדבריהם, שהרי בגמ' [ל"ד ב'] פוסל רב אתרוג שנקבחו עכברים משום שאינו הדר, ור' חנינא מתיר בשאר ימים, וכן בירושלמי [ה"ו] אמרו כל הפסולים אינם פסולים אלא ביו"ט ראשון בלבד, ומכשיר שם עלתה חזוית, וכבר הסכימו הגאונים לסמוך על הירושלמי בעלתה חזוית וניטלה פיטמתו כיון שגם בגמ' דילן הכשירו חסר. אבל הפסולים משום שאינן מינן, וכן הפסולים מחמת שיעורם – פסולים גם כשהשיעור מדבריהם, וכן בלולב גזול אף שהסוגיא כאן מיירי על לולב במקדש שהוא דאורייתא, מ"מ גם בנטילה דדבריהם בלולב בשאר ימים אין יוצא בו, דהיאך קטיגור יעשה סניגור, וא"ז מברך אלא מנאץ. ואדרבה כיון שחיובו מדרבנן הוא יותר מזכיר עון.

ושנינו להלן [ל"ד ב'] אתרוג של ערלה ושל תרומה טמאה פסול, ונחלקו שם [ל"ה א'] בטעם פסולו, ולכו"ע נלמד מ"לכם", ואף שזה לא שייך ביו"ט שני, מ"מ כיון שלשריפה הם עומדים – כתותי מיכתת שיעוריהו.

כתב הר"ן, שיש לומר שלולב היבש פסול בשאר ימים שהם מדבריהם, כיון שפסולו משום "הדר" שניטל הדרו לגמרי, וגרע מ'חסר' שמתקיים הדר במה שנשאר, אבל לשיטת

הרמב"ן אף יבש כשר בשאר ימים של דבריהם, והראב"ד הביא ראיה מלהלן [ל"א ב'] שר' יהודה הוכיח מאנשי כרכום שהיו מורשים לבניהם לולביהם, שלולב היבש כשר. ומה ראיה, שמא הורישו להם לצורך יו"ט שני. ודחה הרמב"ן ראיה זו, שודאי ר' יהודה שהביא ראיה מהם כונתו שהם גם נוהגים ליטלו בחג הראשון. וכתב ע"ז הר"ן, שהרי ודאי לפי רבנן בני כרכום לא מברכים על לולבים אלו שהרי מפאת שהיה שעת הדחק אין לברך על לולב הפסול מדאורייתא. ולפי ר' יהודה כן היו מברכים על לולבים אלו, ואם ידע שנטלום, ודאי ידע אם בירכו או לא. אלא בעל כרחך לא מנטילתם הביא ראיה [שזה באמת לא היה ידוע לו] אלא מעצם הירושה, שלא מסתבר שהניחום לצורך חבלים ומשיחות – כי אין דרך לקיים הלולב לדור שלישי לצורך זה, וא"כ עודנה לראיית הראב"ד שלולב יבש פסול אף לשאר ימים בגבולים.

[וע"י עוד להלן מה שכתבנו אם פסול יבש הוא אף בדיעבד].

והרמב"ם [פ"ח ה"ט] כתב, שכל הפסולים מפני מומין או מפני גזל וגניבה אינם פסולים אלא ביום ראשון לבד, אבל הפסולים משום עבודה זרה או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה פסול כל שבעת הימים. וכתב הראב"ד, אין הכל מודים בגזול ויבש שאין פסולין משום "הדר", אלא גזול הוה ליה מצוה הבאה בעבירה, יבש מפני שהוא כמת, בירושלמי [פ"ג ה"א]. וכתב הרב המגיד שדעת הגאונים כהרמב"ם, ודע שהפסולים מפני שאינן מינן או מפני שהן חסרי השיעור כולם פסולים בשני כראשון. ובטור [ס' תרמ"ט] הביא, שדעת הרי"צ **אבן גיאת והעיטור והרב רבי יונה כהרמב"ם**. וכתב הב"י, שלשון הטור [המועתק מהרמב"ם] הוא "כל הפסולים מחמת מום", לאפוקי אותם שפסולים מפני שאינן מינן כהדס שוטה וצפצפה, דהנך לדברי הכל אין נוטלין אותם לעולם ואפילו בשעת הדחק, כדי שלא יבואו לטעות בהם, כדאמרינן בגמרא [ל"א א'] בפריש ורימון, וכן כתב רבינו ירוחם, דהדס שוטה פסול לכל הימים דגרע מהדס יבש, ושלא כדברי המהפכים בזכות בני אשכנז שנוטלין הדס שוטה ומברכין עליו כמו שנתבאר בסימן תרמ"ו].

סיכום שיטות הראשונים: דעת התוס' והרא"ש לפסול בשאר ימים הפסולים שהם משום "הדר", וכן הפסולים שהם בעיקר הלקיחה, אך חסר ושאול כשרים, ובגזול מחלוקת. וכתב הר"ן שפסול יבש פסול בשאר ימים כיון שפסולו משום הדר. אמנם הרמב"ן סובר להכשיר יבש, ומ"מ פוסל גזול. והראב"ד פוסל גם יבש וגם גזול. והרמב"ם מכשיר כל הפסולים, חוץ מהפסולים מחמת "כתותי מיכתת", או מצד שאסור באכילה.

ובשו"ע [ס' תרמ"ט סעיף ה'] כתב: כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין שביארנו, או מפני גזל וגניבה, ביום טוב הראשון בלבד; אבל בשאר ימים, הכל כשר [כדעת הרמב"ם]. וכתב הרמ"א: ויש פוסלין בגזול כל ז' ימים [דעת הראב"ד והרמב"ן], והכי נהוג, אבל שאול יוצא בו [כמש"כ התוס' והרא"ש]; ומותר

פירשו שהוא משום הדר, וכמו שאמרו [לעיל י"א ב'] שמשום זה יש לאגוד את הלולב.

וכתבו התוס', ששיעור היבשות אינו תלוי בשהיית י"ב חודש [כמו בחרצנים של נכרים בע"ז כ"ט ב'], שהרי אמרו [להלן ל"ג א'] לגבי הדס, שאם נשתייר ג' בדי עלים כשר, ומוכח שאי"ז תלוי ב"ב חדש [שאם היה תלוי ב"ב חדש, לא יתכן שחלק מהעלים עבר עליהם י"ב חודש ועל כולם לא עבר. מהר"ם], אלא שיעור היבשות הוא כמו יבשות אוזן בכור ששנינו [בכורות ל"ז א'] ר' יוסי בן המשולם אומר עד שתהא נפרכת בציפורן. וגם הר"ן הביא, שיש מי שאמר שתלוי הדבר ב"ב חדש, ודחאו הראב"ד כמו שדחו התוס', וגם שאין הנידון של חרצני גויים דומה ללולב, וגם ללולב כיון דשליט ביה אוריא לא בעינן ביה שיהא נפרך בצפורן [עי' חולין מ"ו ב'].

אמנם הביא הרא"ש, שבעל המאור הקשה על מה שכתבו תוס' שתלוי בפריכה, שאין נופל לשון "פריכה" אלא בדבר הנאכל, וכדאמר בירקות [לעיל י"ג ב'] דלכי יבשי מיפרכא. וכן הביאו הרא"ש והר"ן שהראב"ד הוכיח שאין תלוי בפריכה שהרי עומד כמה שנים ואינו נפרך. ולכן כתב שהדבר תלוי במראה, שאם כלה כל מראה ירקות שלהם והלבינו פניהם פסולים. וכמו שאמרו בירושלמי [ה"א] שעל לולב היבש נאמר "לא המתים יהללו יה", והיינו שמראהו כמת שהלבינו פניו. וכן השיעור בהדס שלפעמים מתייבש קצת אך עדיין הוא ירק, ואם ישרוהו במים יחזור לקדמותו, משא"כ אם הלבין שאינו חוזר לקדמותו.

והביא הב"י [סי' תרל"ט], שגם הרב המגיד הסכים לראב"ד. אמנם בדרכי משה הביא מהגה"מ, דאנן סמכינן על דברי התוס' בלולבים שלנו, שאין יבשים כל כך שיפרכו בציפורן.

וכתב הר"ן, האי יבש היינו שיבשו רוב עליו, אך יש אומרים שאינו נפסל עד שיתייבשו רוב עליו ורוב שדרתו, ואינו מחזור. ולא שייך לומר להיפך שהשיעור הוא ביבשות השדרה ולא בעליו, שאין הדבר מצוי שתיבש השדרה בלא העליון.

והרא"ש כתב, שהראב"ד הביא מירושלמי [שם], שאף אם יבשו רוב עלי הלולב כשר, שלא נקרא "לולב" אלא השדרה, ומספיק שלא תהיה התיומת העליונה יבשה, והרא"ש חלק עליו, והוכיח שגם העלים נקראים לולב, ולכן אם יבשו רוב עליו פסולים, וכמו שמצינו שאם נפרצו רוב עליו פסולים.

ובשו"ע [סימן תרמ"ה סעיף ה'] כתב: לולב שיבשו רוב עליו [וכתב הרמ"א: או שדרתו], פסול [דברי השו"ע כדברי הרא"ש והר"ן, והרמ"א הביא דברי הראב"ד, שהובאו גם בטור]; ושיעור היבשות משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו [כשיטת הראב"ד וכהכרעת הרא"ש והר"ן]. וכתב הרמ"א: וי"א דלא מקרי יבש אלא כשנתפרך בצפורן מחמת יבשותו [כשיטת התוס'], וכן נוהגין במדינות אלו שאין לולבין מצויין [וכמו שהביא בדרכי משה בשם הגהות מיימוני].

כתב הט"ז [ס"ק ה'], שמה שהביא הרמ"א דברי התוס' שהוא

ליטול לולב של חברו בלא דעת חברו, בשאר ימים, דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממונו, והוי כשאול [תרומת הדשן]. וחסר כשר בשאר ימים [כמש"כ התוס' והרא"ש ושאר ראשונים]; וניטל פטמתו או עוקצו, דינו כחסר וכשר מיום ראשון ואילך [רבינו ירוחם]; מיהו אם נקבוהו עכברים לא יטלנו אף בשאר הימים, משום מאוס [כל בו]. עד שיסיר ניקור העכברים; אבל אם היה יבש או מנומר שפסול כל שבעת ימים, אף אם חתך היבשות או הנמומר פסול כל שבעה, הואיל ובא מכח פסול [הגהות אשרי']. ומותר לכתחלה להתנות על אתרוג שיהיה כולו ליום ראשון, ושאינו בודל ממנו כל בין השמשות של ליל שני ואילך, ומותר אז לכתחלה לאכול ממנו מיום שני ואילך, ולצאת ידי מצוה עם הנשאר [ב"י בשם הרא"ש], אלא שאין אנו בקיאים בתנאים, כדלעיל בסוף סימן תרל"ח בהג"ה.

וממשיך השו"ע: והפיסול שהוא משום עבודת כוכבי, או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה, או מפני שאינם מינם, או שהם חסרים השיעור, בין ב"ט ראשון בין בשאר ימים, פסול [כמש"כ הרמב"ם והרמב"ן]. וכתב הרמ"א: וחזונית פוסלת כל שבעת הימים [רבינו ירוחם].

עוד כתב השו"ע [שם סעיף ו']: בשעת הדחק, שאין נמצא כשר, כל הפסולים נוטלין ואין מברכין. ופירש המשנ"ב [ס"ק נ"ד], שרצה לומר נוטלין אפילו ביום א' כדי שלא תשתכח תורת לולב מישאל ואין מברכין כיון דהוא לזכר בעלמא.

יו"ט שני של בני חו"ל

בעל המאור כתב, שביו"ט שני בחו"ל שלא ידעין בקביעותא דירחא, ודאי דינו כיו"ט ראשון. אך כשכן ידעין הקביעות כמו בזמן הזה, יש אומרים שאי"צ להחמיר כשל תורה כיון שהוא רק משום מנהג אבותינו בידינו [עי' ביצה ד' ב']. ואם תחמיר בו יבוא לידי קולא אם לא ימצא ד' מינים הכשרים לשאר ימים [וכע"ז להלן ל"ו ב']. וכתב עליו הר"ן שלא נהירא, ובודאי בזמן הזה אנו כאבותינו שלא היו בקיאים בעיבורו של חודש. ואנו נוטלים פסולים ביו"ט שני של חו"ל, אך אין אנו מברכים עליהם.

וברא"ש כתב בקיצור "ויו"ט שני דידן הוא כיום הראשון, דספיקא הוא, וראיתי דעות אחרות לפוסקים ונלאיתי לכותבם כי לא ישרו בעיני, וכאשר כתבתי כך עיקר". עכ"ל.

וכתב הב"י, שמדברי הרמב"ם [פ"ח ה"ט] נראה דיום טוב שני דינו כשאר ימים.

ובשו"ע [סי' תרמ"ט סעיף ה'] כתב: והעושים שני י"ט, פסולי ראשון נוטלין בשני, אבל ברוכי לא מברכין.

... והיבש פסול ...

פסול לולב היבש

פירש"י, דפסול יבש הוא משום "זה אלי ואנוהו". ובתוס' הקשו, דדין זה הוא רק לכתחילה, ומשום הא אין לפסול, ולכן

כדי שיתפרך בצפורן, הוא רק כדי ליישב המנהג, אבל כבר מבואר שלא הסכימו רוב הפוסקים, שא"כ לעולם לא יפסול [ר"ל, שכמה שנים הוא עומד ואינו נפרך כמש"כ הראב"ד], ולכן הרוצה לצאת ידי כל הפוסקים יזהר שלא יטול לולב שכלה כבר כל ירקות שבו לגמרי, אם אפשר לו. וכן במשנ"ב [ס"ק כ"ה] כתב, שאין להקל בזה כל זמן שיש בעיר לח.

בדין יבש בדיעבד בלולב ובשאר מינים

להלן [ל"א א'] מבואר המעשה של בני כרכום שהיו מורישים לולביהם לבניהם, והוכיח מזה ר' יהודה שלולב היבש כשר, ואמרו לו חכמים "אין שעה הדחק ראייה". וכתבו שם בתוס' [ד"ה לא] וברא"ש [ס' י"ד], שממה שענו חכמים לר' יהודה "אין שעת הדחק ראייה", משמע שבשעת הדחק יוצאין אפילו בפסול. וכתב הרא"ש, שכן כתב הר"ר ישעיה דטראני, וכן כתב הראב"ד ז"ל, ושוב חזר בו ואמר שאף בשעת הדחק אין יוצאין ביבש כלל, כי כשכתוב "פסול" הוא אפילו בדיעבד, וסברא הוא כי היבש כמת הוא וכמו שנכתת שיעורו ואיננו, ואין מברכין עליו אלא שנוטלין אותו בידים בשעת הדחק כדי שלא תשתכח מהם תורת לולב ואתרוג, וזה הכונה במה שאמרו "אין שעת הדחק ראייה" - שלא עשו כן אלא שלא תשתכח מהם תורת לולב.

וכתב ע"ז הרא"ש, שהלשון "אין שעת הדחק ראייה" לא משמע כל כך כדבריו, אלא משמע שהודו לו חכמים שבמקום הדחק היו מברכין על היבש, אלא כל הפסולים מסון הכתוב לחכמים, והם אמרו שלא בשעת הדחק אפילו בדיעבד לא יצא כדי שיהיו ישראל במצות, אבל במקום הדחק הכשירם כיון שאי אפשר בענין אחר ומברכין עליהם.

וברמב"ם [פ"ה ה"א] כתב: ובשעת הדחק או בשעת הסכנה לולב היבש כשר, אבל לא שאר המינים. והשיג ע"ז הראב"ד, שכל מקום שאמרו "פסול" הוא אפילו דיעבד והוא פסול דאורייתא, ובפסול דאורייתא אין חלוק בשעת הדחק, ומה שאמרו חכמים "אין שעת הדחק ראייה" כוונתם שעשו כן שלא תשתכח תורת אתרוג, ור' יהודה לא העיד אלא שהיו מורישים לולביהם לבניהם ולא אמר שהיו מברכים עליו [וכמש"כ הרא"ש כל זה בשם הראב"ד כנ"ל]. וכתב הרב המגיד, שראה כתוב שהגאונים סמכו מכאן דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולים יוצאים בהם בשעת הדחק אף ביום ראשון, אך דעת הרמב"ם שלא להכשיר אלא לולב היבש שהזכירו חכמים [שהרמב"ם כתב דין זה רק ביבש], וכן העיקר.

והמרדכי כתב בשם רבינו אליעזר ממיץ, אף שפסלו יבשים בלולב והדס וערבה, אנו מברכים על לולב והדס יבשים, משום דלא אפשר והוא שעת הדחק, וכמו שאמרו לו חכמים "אין שעת הדחק ראייה". ופירש ראב"ה, דהוא הדין אתרוג כבוש וחסר.

ובשו"ע [ס' תרמ"ט סעיף ו'] כתב: בשעת הדחק, שאין נמצא כשר, כל הפסולים נוטלין ואין מברכין [כפי שביארנו למעלה באריכות ענין זה]. וכתב הרמ"א: ויש מכשירין לולב יבש, אפילו

לברך עליו [דעת הרמב"ם והרא"ש]; וכן נוהגין לברך על לולבין יבשים, אפי' בדאיכא אחרים לחים [דרכי משה בשם האגור]; אבל בשאר מינים אין לנהוג הכי; ויש מקילין אפילו בהדס יבש [שם בשם הגהות מיימוני ומרדכי], ויש לסמוך עלייהו בשעת הדחק.

וכתב המג"א [ס"ק כ"ו] בשם דרכי משה, שדוקא לולב היבש בדיעבד כשר, אבל אתרוג יבש לא. וכן משמע מלשון המרדכי. אבל המשאת בנימין [סימן י"ז] כתב, דהטור והרא"ש ורי"ז וכל בו סוברים שכל ד' מינים יבשים כשרים בשעת הדחק, וה"ה שאר פסולים ומה שלא כתב המרדכי הדין באתרוג יבש, משום דשכיח בכל השנים אתרוגים חדשים. ומה שמברכין על לולבים והדסים אפילו כשיש אחרים לחים, משום שהלחים אינן לחים גמורים, רק שיש בהם מיעוט לחות, וא"כ הלחים והיבשים כמעט דומין זה לזה, אך אם יש לחים גמורים אפילו שהיבשים אינן יבשים גמורים - אין לברך, ויש להסתפק באופן כזה בדיעבד אם בירך על יבש אם יצא, ולכן יחזור ויטול לח בלא ברכה. אבל אם בירך על יבשים גמורים ויש לחים גמורים משמע שם שאפילו בדיעבד לא יצא. עכ"ד המשאת בנימין. ודבריו בנויים ע"פ הפוסקים האחרונים, לכן אין להקל.

והמשנ"ב [ס"ק נ"ה נ"ו נ"ז נ"ח] כתב, שדעת הרמב"ם דאפילו בשעת הדחק אין להקל רק בלולב ולא בשאר מינים כשהם יבשים וכדלקמיה, וגם דאין להקל רק ביבשות ולא בשאר פסולין אפילו בשעת הדחק [וכמש"כ הרב המגיד בדעתו]. והטעם שמברכים על יבשים אפילו בדאיכא אחרים לחין הוא כמש"כ המג"א, ובאתרוג לא רצו להקל לדעה זו משום דכתיב בהדיא בתורה "פרי עץ הדר". והטעם שיש מקילים אף בהדס יבש הוא משום שג"כ אינו מצוי לחין משא"כ בערבות דמצויות לחין. והאחרונים הסכימו לדינא דבשעת הדחק נוכל לסמוך על הפוסקים הסוברים דבכל ד' מינים כשהם יבשים נוכל לברך עליהן. ויש בזה ארבעה חילוקים: אם לא נמצאו בעיר לחים רק יבשים אזי כל הארבעה מינים נוטלין ומברכין. ואם יש לו יבשים גמורים ויש לאחרים לחים גמורים מברכין על הלחים דוקא, ואפילו בדיעבד לא יצא כשבירך על היבשים. ובארצות שאין נמצאין לולבים והדסים לחים גמורין וגם היבשין אינן יבשים גמורים [כנ"ל], מברכין על היבשים שיש לו אפילו לכתחלה וכמ"ש למעלה. ובמקום שנמצאו אצל אחרים לחים גמורים, לכתחלה יש לומר שלא לברך על היבשים שלו אפילו אינן יבשים גמורים ובדיעבד כשבירך יטול עוד הפעם הלחים שאצל אחרים בלא ברכה.

... נקטם ראשו ...

כתבו התוס' והרא"ש, דלכאורה "ראשו" היינו שני העלין האמצעיים שבראשו הנקראים "תיומת", והקשו, שבגמ' [ל"ב א'] אמר ר' יהושע בן לוי ניטלה התיומת פסול, והרי דבר זה פשוט שהרי כאן שנינו שאפילו אם רק נקטמה התיומת פסול, וכל שכן ניטלה לגמרי. ותיצו ג' תירוצים, [א]. מה שאמרו כאן נקטם ראשו הכונה רוב העלין העליונים, ולא רק

התייחסות. וכתב הרא"ש על תירוץ זה שהוא דחוק. [ב]. הוצרך ריב"ל להשימיענו הדין ביניטל' כי היה מקום לומר ד'נקטם' גרע טפי, [ג]. מה שאמר ריב"ל ש'ניטל' פסול היינו אפילו אחד מעלי התייחסות, ואילו כאן בנקטם ראשו, היינו דוקא כשנקטמו שני העלים שבראשו.

ובר"ן כתב, שאין משמע שדוקא אם רוב העלין שלו נקטמו פסול [וכהתירוץ הראשון הנ"ל, וכמו שכתב גם הרא"ש שהוא דחוק], ולכך יש לפסול בקטימת ראשו בכל דהוא, **לפי שעשו ראשו של לולב כחוטמו של אתרוג**, שאמרו בו [ל"ה ב'] דאפילו כל שהוא פוסל בו.

וגם **הרב המגיד** [פ"ח ה"ט] כתב, שהפירוש הנכון בזה הוא שנקטם ראש העלה שבו נגמר הלולב, וכתב **הב"י** [ס' תרמ"ה], שקצת משמע מדבריו לא כמו שכתבו **התוס'** ו**הרא"ש** שנפסל דוקא בשני העלין שבהם נגמר הלולב, אך כתב דאפשר דלא פליגי, דהתוס' ו**הרא"ש** מיירי בלולב שמסתיים בשני עלים ולכן שניהם נחשבים ל'תייחסות', ואילו הרב המגיד מיירי בלולב שמסתיים בשלש עלים שרק העלה האמצעי נחשב ל'תייחסות'.

וברא"ש ו**ובר"ן** הביאו, **שהראב"ד** נסתפק אם "נקטם" היינו העלין שבראש הלולב אף שלא חסר מן השדרה כלום, או שמא רק כשנחסר מן השדרה נפסל, והביא שבירושלמי לפי גירסא אחת פוסל בנקטמו העלין אף בלא השדרה, ולפי גירסא אחרת מסתפק בזה הירושלמי, אך **הראב"ד** הכריע לקולא מדתני עולא [ל"ג א'] בהדס נקטם ראשו ועלתה בו תמרה כשר, אלמא 'ראשו' היינו השדרה וצריך שתעלה תמרה להשלים חסרון הבד, וכן הוכיח ממה שאמרו [ל"א א'] לא שנו אלא נקטם אבל נסדק כשר, והרי נסדק שייך רק בשדרה, וא"כ גם בקטימה מיירי על השדרה, וכן מוכח הלשון שהרי השדרה היא זו שנקראת "לולב" ולא העלים, וא"כ כששנינו "נקטם ראשו" על הלולב זה מתייחס לשדרתו.

וברא"ש דחה כל ראיותיו, שמה שהביא מהדס ש"ראשו" שם היינו ראש השדרה, הרי שיש לחלק בין הדס וערבה שלפעמים אין עליהם יוצאים מראש השדרה וממילא ראשו בעל כרחך המכוון לשדרה, משא"כ בלולב שהעלים יוצאים מראש השדרה א"כ ראשו מתייחס לעלים ששם, ומה שהוכיח מ'נסדק' ל'נקטם' הרי שיש לדחות שנסדק לא שייך כלל על העלים ולכך קאי על השדרה, משא"כ נקטם. ומה שכתב ש"לולב" היינו השדרה – בגמ' מוכח לא כך, שהרי סובר שמואל שהלולב צריך להיות גבוה מן ההדס טפח, ור' יוחנן סובר ששדרו של לולב צריך להיות גבוה מן ההדס, ומשמע שבלא פירוש זה של ר' יוחנן היה משתמע שמספיק שהעלין יהיו גבוהים יותר, כי גם העלים בכלל לולב.

ובר"ן הביא עוד להקשות על דברי **הראב"ד**, דבגמ' שם מבואר דנפק"מ בין שמואל לר' יוחנן אם השיעור באורך הלולב שהוא ד' טפחים כולל גם את העלין או רק השדרה לבד, ואם נאמר שהפסול הוא רק בשדרה שרק היא עצמותו

של לולב, א"כ אין ראוי שיהיו נכללים העלים בשיעורו. ודחה הר"ן קושיא זו, כי יש לומר שכיון שהלכה כר' יוחנן, ולפי דבריו צריך ד' טפחים בשדרה, וטפח מהשדרה למעלה מההדס, א"כ עדיין יתכן לומר שעיקר הלולב הוא השדרה להלכה, ויתכן שגם שמואל מודה בזה שהרי אפשר ללמוד מהדס.

ומ"מ כתב הר"ן, שראיית **הראב"ד** מנקטם ראשו של הדס אינה מכרעת, שהרי יש לחלק בין הדס ללולב [וכמש"כ הרא"ש], ולכך יש להחמיר אף בקטימת העלין.

והטור שם כתב בשם אביו **הרא"ש**, **דברוב קטימת העלין** העליונים נפסל [ובפשטות רצה לומר, רוב ארכם של העלים העליונים. ועי' להלן]. ופירש **הב"י**, דאף שהרא"ש הביא את שלשת התירוצים, מ"מ הרי על התירוץ הראשון כתב שהוא דחוק, וגם התירוץ השני נראה שאינו סוברו לעיקר אלא תירץ כן מחמת הדוחק, ולכן העיקר כהתירוץ השלישי שדין 'נקטם' הוא בקטימת שני העלים שבהם מסתיים הלולב, ו'ניטל' הוא אף באחד מהם. ומה שכתב שדוקא בבקטימת רובם, הוא כיון דק"ל בעלמא [חולין ע' א'] רובו ככולו. אמנם אפשר כוונתו, ששנים מתוך שלשת העלים האמצעיים פוסלים בקטימתם, ולא כבעל העיטור שכתב שדוקא אם שלשתם נקטמו פסול.

והביא **הב"י** בשם **המרדכי** בשם **הרא"ש**, שדין זה ש'נקטם' ראשו פסול' הוא רק לכתחילה שצריך לחזור אחר לולב אחר, אבל בדיעבד כשר, ומצינו לפעמים שכתוב 'פסול' אף שבדיעבד כשר [עי' מנחות כ"ו א', פסחים ע"ז ב']. וכתב ע"ז **הב"י**, שלא ידע מי הכריחו לומר כן, ומדברי כל הפוסקים לא משמע כן. וכתב ע"ז בדרכי משה, שבמנהגים [ר"א טירנא] כתב שנוהגים כדברי **הרא"ש**.

ובשו"ע [סימן תרמ"ה סעיף ו'] כתב: נקטם ראשו, דהיינו שנקטמו רוב העלין העליונים, פסול. וכתב **הרמ"א**: ואם נקטם העלה העליון האמצעי שעל השדרה, פסול [כמש"כ הרב המגיד והר"ן]; ודוקא דאיכא אחר, אבל ליכא אחר, מברכים עליו [כמש"כ המרדכי בשם **הרא"ש** והדרכי משה בשם מנהגים].

... נפרצו עליו פסול ...

הביאו **התוס'** ו**הרא"ש** ו**הר"ן** בשם **הראב"ד**, ששנינו בתוספתא [פ"ב], שפסול זה של "נפרצו עליו" הוא דוקא כשנפרצו רוב העלין. וכתב הר"ן שכן הוא בדין, שהרי בערבה שנינו [ל"ג ב'] נשרו מקצת עליה כשרה, ונפרצה לא גרע מנשרו.

ברש"י כתב, שפסול זה הוא כנפרצו מן השדרה ואינם מחוברים אלא ע"י אגודה, וכתבו **התוס'** שמשמ לפי דבריו שנתלשו לגמרי מן השדרה, והקשו ע"ז תוס', דבגמ' [ל"ב א'] אמרו "נפרצו – דעבידא כי חופיא", וכשנפרצו העלין נקרא 'הוצי' ולא 'חופיא' כשמוכח בב"ק [צ"ו א' עיי"ש], וכן הוכיח **הרא"ש** מלקמן [ל"ז ב'].

וברי"ף וברמב"ם [פ"ח ה"ג] מבואר, ש'נפרצו' היינו שנדלדלו משדרו של לולב והם תלויים בה [ואי"ז כרש"י לפי איך שהבינו תוס' שנתלשו לגמרי], והקשה עליהם הר"ן כקושיות התוס' והרא"ש על רש"י [וכתב הב"י, שנראה מדברי הר"ן שהבין בדברי רש"י כדברי הר"ף והרמב"ם שהעלים נדלדלו, ולא כהבנת התוס' בשיטת רש"י שנתלשו לגמרי], וכתב שאף **שהרמב"ן** יישב הקושיות עדיין אי"ז במשמע, ועוד הוסיף להקשות שלגבי הדס גם כן אמרו [ל"ב ב'] נפרצו עליו, ושם לא שייך לחבר העלים ע"י אגד. ומסיק הר"ן שלכן נראים יותר דברי **הראב"ד** שכתב ד'נפרצו עליו' היינו שנחלקו כל אחד לשנים כדרך שעושים האומנים בקופות, והעלים נקראו 'הוצי', וכשמחלקים אותם לשנים נקראים 'חופיא', וכן מוכח בירושלמי [ה"א] שאמרו "נפרצו עליו נעשה כמי שנחלקה התיומת", והיינו שכשם שנחלקה התיומת היינו במקום המתוים [ר"ל במקום הסגור], כך נפרצו עליו שנחלקן במקום רחבן אחת לשנים.

ומ"מ כתב הר"ן, שהפסול באופן שנתלשו העלין הוא דוקא ברוב עלין, אבל במיעוטם משמע דכשרה דומיא דערבה, ואם אין שדרו של לולב מכוסה בעלים פסול אפילו במיעוטם, כדפסלינן ציני הר הברזל [ל"ב א'] משום שאין ראשו של זה מגיע לעיקרו של זה.

ובשו"ע [סימן תרמ"ה סעיף ב'] כתב: נפרצו עליו, והוא שידלדלו משדרו של לולב כעלי החירות, [דהיינו שאין עולים עם השדרה אלא תלויין למטה. הרב המגיד] פסול. וכתב הרמ"א: וכ"ש אם נפרצו ונעקרו למטה מן השדרה, דפסול אפי' אגדן [טור ור"ן פרק לולב הגזול], וכן אם נתקשו העלין כעץ ואין יכולין לחברן אל השדרה, פסול [טור ובי"ן]. וכל זה ברוב עלין, אבל אם מיעוט עלין נעשו כך ושאר עלין נשארו ועדיין הלולב נשאר מכוסה בעלין, כשר [ר"ן פרק לולב הגזול].

דף ל'

... מאי טעמא סתם עכו"ם גזלני ארעתא נינהו ...

פירש"י ושמא אותו קרקע מישראל הוה ע"כ.

הרשב"א בשו"ת [ח"א סי' תתנ"ב] כתב דלא דווקא כתב רש"י כן, דהה"נ בגזל העכו"ם את השדה מעכו"ם אחר היה מזהיר רב הונא דלא תגזו אתון וכו', דקיי"ל גזל עכו"ם אסור.

והשער המלך [פ"א דגזילה ה"ב] כתב דיש ליישב דברי רש"י שנקט שהקרקע של ישראל, לפי מש"כ השלטי גבורים בסוגיין והיום תרועה [ר"ה כח א'] דבגזל עכו"ם לא בעינן יאוש ושינוי רשות אלא סגי ביאוש לחוד, ולפ"ז שפיר פירש רש"י דהחשש שגזלו מישראל, דאם היו גוזלין מעכו"ם א"כ שפיר היו יכולין האוונכרי לגזול לבד ולקנות ביאוש דהא לא בעי שינוי רשות, [אבל לפי הפירוש השני ברש"י בע"ב דבלא"ה ס"ל לר"ה יאוש קני אלא דיש כאן משום מצוה הבאה בעבירה, ה"נ דמצי למינקט דגולי מעכו"ם].

וכתב **השער המלך**, דמהרמב"ן במלחמות בסוגין יש להוכיח דלא כהשלטי גבורים והיום תרועה, אלא דגם בגזל עכו"ם

בעינן יאוש ושינוי רשות, דכתב דבהא דאוונכרי אין חסרון של מצוה הבאה בעבירה דבגזל עכו"ם איירי, וכל הסוגיא בדין לכם איירי, ומ"מ מבואר דבעינן שינוי רשות ע"כ.

רש"י פירש, אבל משנתלש הפרי הוי גזל והתולשו הוא גזולו הלכך לגזוזה הן ויתנוה לכם שיהיו הן הגזלין ואתם לוקחין אותה מהם וקסבר יאוש גרידא לא קני אבל יאוש ושינוי רשות קני, ואי נמי יאוש קני מ"מ הוי מצוה הבאה בעבירה.

כתב **המגן אברהם** [סי' תרמ"ט ס"ק ג'] דמבואר ברש"י כהיש מי שאומר בשו"ע [שם סעיף א'] דלא נפסל גזול וגנוב בשאר הימים רק לגנב ולגזולן עצמו, אבל לאחרים כשר, דאל"ה מאי מהני דליגזוזה אינהו והא מ"מ יש כאן פסול מצוה הבאה בעבירה אפילו לאחרים.

אלא דהמגן אברהם הקשה, דמהגמ' כאן משמע דגם לאחרים יש פסול מצוה הבאה בעבירה, מדקאמר כי היכי דליהוי יאוש ושינוי רשות דמשמע דלולא השינוי רשות לא היה אחרים יוצאים, וביארו הפמ"ג והמחצית השקל והלבושי שרד דכוונת המג"א לפירש"י דר"ה ס"ל יאוש קני והפסול משום מצוה הבאה בעבירה, א"כ למה לי שינוי רשות, והא אפילו בלי שינוי רשות מ"מ אין כאן מצוה הבאה בעבירה לאותם הקונים מן הגוזזים כיון שהם לא עשו עבירה, ואי משום לכם הרי ס"ל דיאוש קונה. [ועע"ש בהגהות הגרע"א ובדגול מרובה].

דף ל"א

... עבדי ליה רבנן תקנתא משום תקנת מריש ...

החקרי לב [או"ח ח"ב סי' עה] הביא משו"ת משאת משה שהוכיח מסוגין דכח הפקר ב"ד הפקר מהני אפילו לצאת עי"ז מצוה דאורייתא כסוכה, ותמה מכאן על הלחם משנה [פ"ה דלולב ה"י] שכתב דגם פעוטות שמקחן מקח מדרבנן אינם יכולים להקנות לולב לצאת בו מדאורייתא ביום ראשון של סוכות.

והחקרי לב תירץ דבדאי במקום שהוצרכו להפקיר דבר מן הבעלים, הדבר מועיל גם לדאורייתא, וכגון הכא שהוציאו את הגזילה מהגזול ע"י שהפקירו אותו ממנו, וע"כ שפיר יוצא בסוכה זו גם מדאורייתא, אך בקנין הפעוטות לא הוצרכו חכמים להפקיע את החפץ ולהוציאו ע"י הפקר מרשות הקטן, אלא דתקנו שיהיה לו כח להקנות, והרי זה כשאר מילי דרבנן די"ל דלא מהני לדאורייתא ודו"ק.

בשער המלך [פ"ח מהל' לולב ה"י] הוכיח ממה שאמר "פעיתא היא דא ואין לה אלא דמי עצים בלבד", דקנין דרבנן מהני לדאורייתא, דהא מדאורייתא אין הגנב קונה ולא נפיק מתורת גזולה ומ"מ ע"י תקנת חז"ל יוצא בסוכה זו ואמרינן דאין לו אלא דמי עצים.

האבני מלואים [סי' כ"ח ס"ק ל"ג] דחה ראייה זו, דלעולם י"ל דלא חשיב כשלו דאורייתא ומ"מ יוצא חובת סוכה, דהא פשיטא דלאחר תקנת חז"ל שוב אין כאן לא תגזול, ולא גרע מסוכה שאולה דיוצא בה חובתו אף על גב דאינו שלו. אלא דכתב דמ"מ אפשר להוכיח כן מדקאמר לעיל אבל גזל עצים וסיכך בהן דברי הכל אין לו אלא דמי עצים, וכתב רש"י דהיינו גם משום תקנת מריש שהוא מדרבנן, ומבואר דדברי הכל מודו בזה אפילו ר"א דס"ל דסוכה שאולה פסולה. [ועי' בדבר אברהם [ח"א סי' א' אות י"ז] שכתב דלדעת הר"מ דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא, דיפרש כאידך פירוש ברש"י דבגזל עצים כו"ע מודו משום דשינוי קונה].

דף ל"ב

... עקום דומה למגל ...

בחיים וברכה [סי' ר"מ] נסתפק בלולב עקום שכבשוהו במכבש ועל ידי זה נתיישר ולא ניכר עקמימותו אי יש להכשיר, מי אמרינן דכיון דמדמינן פסולי ד' מינין לטריפות, כמו דבטריפה לא מהני תיקון, ה"נ לא מהני לתקנו ליישר עקמימותו, או דשאני בטריפה דתלוי בחיותו, וכיון דאזלא ל"י חיותו ל"ש בזה תיקון, אבל בד' מינים יש לומר דשפיר מועיל בהם תיקון.

וכתב שמצא בשו"ת **הלכות קטנות** [ח"ב סי' רכ"א] דפשיטא ל"י דמהני ב' תיקון, ואם יישר עקמימות הלולב על ידי מכבש הרי הוא כשר.

בהג"ה שם הביא ראיות לזה דמהני תיקון לפסולי ד' מינים, דבסי' תרמ"ח סעיף י"ד מבואר דמנומר וחזזית שפסולים, אם קלפן ולא חסרו כלום, והוא חוזר למראה אתרוג כשר, וכן מבואר בסי' תרמ"ז ס"כ דהדס שענביו מרובים מעליו, מהני למעט הענבים ולתקנו ע"כ.

... אמר רב פפא דעביד כהימנק ...

פירש"י דהיינו בלולב שגדל כמין שתי שדראות מחצית עליון לכאן ומחצית עליון לכאן. **הטור** [סי' תרמ"ה] כתב על פרש"י דלשון "נסדק" לא משמע כן, דא"כ היה לו לומר לולב שגדל סדוק כי היכי דאמר לקמן בסמוך דסליק בחד הוצא. וכתב **הב"י** דאין זו קושיא כלל שהרי לא מפרש "נסדק" בדברי רב הונא אלא "סדוק" דתני בברייתא, ואדרבא לישנא דברייתא משמע כפרש"י דסדוק מתחילת ברייתו וככפוף וכווץ ועקום דמיתנו בהדיה.

והדרישה מיישב דברי הטור שהקשה על רש"י, דמדקשיא ליה להגמרא מהברייתא דתני סדוק על דברי רב הונא שאמר נסדק כשר, ולא חילק דהברייתא בסדוק מתחילת ברייתו מיירי, ש"מ דס"ל להמקשן בהאי סדוק דברייתא פירושו כנסדק דרב הונא, ואם איתא שהתרצן השיב לו דאין הפירוש של הברייתא כפירוש דברי ר"ה, א"כ הו"ל למימר "מאי סדוק דעביד כהימנק" אבל מדהשיב סתמא דעביד כהימנק משמע

ומוכח בהאי סדוק דברייתא הוא נסדק כסברת המקשן אלא דעביד כהימנק, וע"ע בב"ח ובכפות תמרים ובערוך לנר.

נפרצו עליו כו' אמר רב פפא: נפרצו - דעביד כי חופיא, נפרדו - דאיפרוד אפרודי. בעי רב פפא: נחלקה התיומת מהו? תא שמע, דאמר ר' מתון אמר רבי יהושע בן לוי: ניטלה התיומת - פסול. מאי לאו - הוא הדין נחלקה? - לא, ניטלה שאני, דהא חסר ליה. איכא דאמרי, אמר ר' מתון אמר רבי יהושע בן לוי: נחלקה התיומת - נעשה כמי שניטלה התיומת, ופסול.

ובשו"ע [סימן תרמ"ה סעיף ג'] כתב: בריית עליון של לולב כך היא: כשהם גדלים, גדלים שנים שנים ודבוקים מגבן, וגב של שני עליון הוא הנקרא תיומת; נחלקה התיומת [ברוב העליון] [טור וב"י], פסולה; היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה תיומת, או שכל עליו כפולים מצדו האחד וצד השני ערום בלא עליון, פסול. וכתב הרמ"א: ויש מפרשים לומר דאם נחלק העלה העליון האמצעי שעל השדרה עד השדרה, מקרי נחלקה התיומת ופסול; והכי נוהגין [תרומת הדשן סי' צ"ו]. מיהו לכתחלה, מצוה מן המובחר, נוהגין ליטול לולב שלא נחלק העלה העליון כלל כי יש מחמירין אפילו בנחלק קצת; ואם אותו העלה אינו כפול מתחלת ברייתו, פסול [כל בו].

וכתב המשנ"ב [סי' ק"ט], שטעם המחמירים דע"י הנענועים רגיל להיות בסופו סדוק כולו. ועיין בט"ז דלדעתו אין להחמיר בזה רק אם נחלק כשיעור טפח. ובח"א כתב דלדעה זו יש להחמיר אפילו במשהו ועיין במה שכתבנו בסקט"ז בשם הגר"א וע"כ אם יש לו לולב אחר יותר טוב לברך עליו משום מהיות טוב וגו' אבל מדינא אין לחוש לזה כלל כ"ז שלא נחלק רובו ועיין לקמיה בס"ז דאם נתרחקו ב' סדקיו זה מזה עד שנראה כשנים פסול

דף ל"ג

... אמר אביי ש"מ האי אסא מצראה כשר להושענא פשיטא ...

השבות יעקב [ח"א סי' קל"ו] פסל הדסים שהגיעו מאיטליה שענביהם קטנים ועגולים ואין בהם גרעינים, משום דאינם דומים לאותן הענבים בהדסים שלנו שהן ארוכים וגדולים ובתוכם גרעינים, וע"כ יש לחוש באותן שמאיטליה הן מורכבים.

והחכם צבי [סי' קס"א] השיג על השבות יעקב וטען, וכי שינוי קטן הוא ראייה שיש בהן תערובת של מין אחר, דאטו כל ענבי גפן שווים הם וכן יש תאנים לבנות ותאנים שחורות.

וכתב שם בזה"ל: ואני תמה מזה החכם שבשביל שינוי מועט שבין אלו ההדסים רצה לדונם כמורכבים, ואישתמיטתיה תלמוד ערוך במקומה האי אסא מצראה וכו' ואין לך שינוי גדול מזה ואעפ"כ אין בו חשש הרכבה ולא פקפוק מין אחר ואפילו לא בדרך ס"ד שהרי כשהקשו בגמרא פשיטא וכו' לא קאמר בס"ד ניוחש להרכבה קמ"ל, ש"מ דאף שדרך ההדסים להיות בני תלתא תלתא בקינא ונטיעה זו בת שבע, לא עלה על דעת אדם לחוש משום הרכבה אף שהיא משונה שינוי גדול עד מאד מחברותיה, כ"ש בשינויים הנזכרים בשבות יעקב.